

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS GODA LOCEKLIS
HABILITĒTAIS EKONOMIKAS ZINĀTŅU DOKTORS

PĒTERIS GUĻĀNS

08.09.1920–11.08.2017

Ekonomikas zinātne Latvijā ir cietusi lielu zaudējumu. 2017. gada 11. augusta vēlā pēcpusdienā, 96 gadu vecumā mūžībā aizgājis izcils zinātnieks, habilitētais ekonomikas zinātņu doktors, Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda loceklis, emeritētais zinātnieks Pēteris Guļāns.

Viņš dzimis 1920. g. 8. septembrī Jēkabpils rajona Rubenes pagasta Kalējos. Bērnība, jaunība un skolas gadi pavadīti neatkarīgajā Latvijas Republikā, bet, kā viņš pats raksta autobiogrāfiskajā rakstu krājumā “Pieredzētais un pārdzīvotais” (2008) — “dzīves radošajam posmam bija lemts noritēt sociālisma laikmetā”. Ekonomikas zinātnē Pēteris Guļāns ienāca samērā vēlu, bet strauji.

Pirms tam, lai iegūtu specialitāti un varētu materiāli palīdzēt ģimenei, bija mācības Daugavpils arodskolas mehāniskajā nodaļā (1937–1940). Pēc 1940. g. radās iespēja

turpināt mācības, un P. Guļāns nekavējās to izmantot. Viņš iestājās Rīgas pilsētas (vakara) tehnikumā, bet jau 1941. g. viņu uzņēma Latvijas Valsts universitātes Sagatavošanas kursos. Mācības pārtrauca karš, tam sekoja mācības Mašīnu un traktoru staciju (MTS) direktoru kursos Maskavas Timirjazeva Lauksaimniecības akadēmijā (1944) un darbs Laucesas MTS direktora amatā. Apmeklēti arī MTS direktoru kvalifikācijas paaugstināšanas kursi pie Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas (1945–1946). Vēlme mācīties nepameta, un, par lielu pārsteigumu visiem, bet labi pārdomātu izvēli pašam, Pēteris Guļāns kļuva par LVU Ekonomikas fakultātes studentu (1948–1953).

Pētnieciskā darbība galvenokārt pavadīta Latvijas Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūtā, tur arī pēc aspirantūras (1953–1956) iegūts ekonomikas zinātņu kandidāta grāds un ekonomikas zinātņu doktora grāds (1968), kas 1992. g. Latvijas Universitātē nostrificēts par Latvijas ekonomikas habilitētā doktora zinātnisko grādu (*Dr. habil. oec.*). 1983. g. PSRS Augstākā atestācijas komisija P. Guļānam piešķīra profesora zinātnisko nosaukumu specialitātē: PSRS rajonu ekonomika, PSRS ražotājspēku izvietošana. Pēc 1990. g. profesora grādu viņam apstiprināja LZA Ekonomikas institūtā. 2003. g. 20. novembrī Pēteri Guļānu ievēlēja par Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda loekli. To viņš vērtēja ļoti augstu un LZA darbā piedalījās ar lielu atbildības sajūtu, nekavējās izteikt savas domas par apspriežamajiem jautājumiem.

Es pazinu P. Guļānu kopš 1971. g., kad pēc Latvijas Universitātes beigšanas iestājos

darbā Latvijas Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūtā. Viņš tolaik bija institūta direktora vietnieks, pārdzīvojis 1959. g. notikumus, kad notika LZA Ekonomikas institūta personāla sastāva "tīrīšana" un daudzi vadošie zinātnieki zaudēja ne tikai amatus, bet pat jebkādu iespēju strādāt zinātnē. Viņu lielākais "noziegums" bija mēģinājums īstenot nacionālajām interesēm atbilstošus pasākumus vai tikai simpatizēt tiem. P. Guļāns turpināja strādāt un visu zinātniskā darba mūžu prata vadīt atbilstoši savai izpratnei par zinātnieka misiju — pētīt, atklāt un pamatot, un savus atklājumus paziņot sabiedrībai. Sevišķi pēdējais — paziņošana — viņam bija ļoti svarīga.

Padomju laikā LZA Ekonomikas institūts bija nopietna zinātniskā iestāde, kas veidoja tautsaimniecības plānošanas zinātnisko pamatojumu, tostarp tā saucamo ražošanas spēku izvietojuma shēmu. P. Guļāns vadīja nodaļu, kas to gatavoja. Darbs prasīja labi pārzināt Latvijas tautsaimniecību un ļāva kaut nedaudz pavērst lēmumus Latvijai izdevīgā virzienā. P. Guļāns kopā ar saviem līdzgaitniekiem izmantoja katru šādu iespēju. Vismaz divi jautājumi bija sevišķi aktuāli — lielo uzņēmumu izvietojuma Latvijā un demogrāfija. Kas zina, kāda Latvija būtu izskatījusies 90. gadu sākumā, ja ražošanas spēku izvietojumā nemanot, bet gudri nebūtu iejaucies P. Guļāns.

Pēc neatkarības atgūšanas valsts vadītāji nemeklēja savu ideju zinātnisko pamatojumu, tomēr P. Guļāns uzskatīja, ka viņa zinātnieka misija nav atcelta. Nekas nebija jāmaina viņa darba stilā, mainījās tikai informācija un tehnoloģijas, ar kurām bija jāstrādā. Tās apgūt izdevās ātri, un deviņdesmito gadu sākumā, kad Ekonomikas institūta pastāvēšana kļuva atkarīga no ārzemju projektiem, viņa līdzdalība tajos bija nozīmīga. Mūža gadu skaitlim pieaugot, viņš strādāja individuāli, bet neatlaidīgi — pētīja aktuālus tautsaimniecības jautājumus, rakstīja atzinumus un sūtīja tos valsts institūcijām. Viņa kontā ir ziņojumi par tautsaimniecības attīstības problēmām un to

attīstību, par lielo uzņēmumu, tostarp "Lattelecom" un "Latvenergo", privatizāciju, par celulozes rūpnīcas projektu, Latvijas interesēm tautsaimniecības globalizācijas apstākļos, uzņēmumu ienākumu nodokli, nekustamā īpašuma nodokli un nodokļu atlaidēm, par ekonomisko krīzi un krīzes seku mazināšanu, pievienošanas ES monetārajai sistēmai un starptautiskajām organizācijām, un arī par utopiskajiem politiķu sapņiem un skarbo objektīvu apstākļu radīto īstenību.

Saraksti ar valsts institūcijām P. Guļāns uzskatīja par tik nozīmīgu, ka publicēja to grāmatā "Ekonomiskās politikas problēmas" (2014). Pirms tam tika izdota grāmata "Latvijas ekonomika laikmetu griežos" (2003). Atšķirībā no daudziem, kuri padomju laikā strādāja vadošos amatos, P. Guļānam nebija iemesla kaunēties vai noliegt to laiku, tāpēc viņš rakstīja par to, atstādams vērtīgu labi informēta aculiecinieka vēstījumu.

Līdz 2003. g. P. Guļāna zinātnisko darbu un publikāciju sarakstā bija 221 nosaukums. To skaitā 12 grāmatas un brošūras, septiņas no tām sarakstītas bez līdzautoru pieaicināšanas. Ārzemēs publicēti 11 raksti, no tiem trīs kā monogrāfiju nodaļas, desmit analītiski apcerējumi par ekonomiskās politikas jautājumiem iesniegti Ministru kabinetam un Finanšu ministrijai. Pēc 2003. g. klāt nākušas vēl divas monogrāfijas, vairāki nodevumi valsts institūcijām, zinātniski raksti akadēmiskajos žurnālos un citos avotos.

P. Guļāna vērtīgākā īpašība bija viedums, spēja redzēt procesus kopsakarībā, domāt mūsdienīgi, neskatoties uz cienījamo vecumu, domāt globāli, bet vienmēr meklēt Latvijas mērķus un ieguvumus, un darīt savu darbu godprātīgi, paust patiesību un pierādāmas atziņas. Tāpēc Latvijas ekonomisti Pēteri Guļānu dēvē un dēvēs par leģendu.

Sit tibi terra levis!

Raita Karnīte

LZA Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas vadītāja